

Esra Kırtan

<https://orcid.org/0000-0001-9624-8390>

Graduate Student, Haliç University, Department of Turkish Language and Literature, Türkiye,
23456705001@ogr.halic.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Kırtan, E. (2025). 1950 Sonrası Türk Şiirinde İkinci Yeni Hareketi ve Edip Cansever'in Poetikası. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (5), 279-285.

1950 Sonrası Türk Şiirinde İkinci Yeni Hareketi ve Edip Cansever'in Poetikası**Öz**

Bu çalışmada poetika kavramı tanımlanmış ve Türk edebiyatında poetikanın tarihsel gelişimi incelenmiştir. Tanzimat Dönemi'nden (1860–1896) itibaren edebiyatta yaşanan dönüşümlerle birlikte poetika kavramı görünür hale gelmiş; Servet-i Fünun (1896–1901), Fecr-i Ati (1909–1912) ve Cumhuriyet Dönemi (1923 sonrası) edebi topluluklarında bireyin şiirle kurduğu ilişkiyi belirleyen temel bir estetik öge olarak değerlendirilmiştir. 1950'li yılların ortalarında doğan İkinci Yeni Hareketi, Türk şiirinde anlam, biçim ve dil açısından köklü bir kırılma yaratmıştır. Bu çalışmada, dönemin önde gelen şairlerinden Edip Cansever'in şiir poetikası ele alınarak, onun 1950 sonrası modern Türk şiirinde bireysel duyarlılığı, çok katmanlı anlam yapısını ve özgün söyleyiş tarzını nasıl geliştirdiği analiz edilmiştir. Cansever'in poetik anlayışı, modern Türk şiirinde birey merkezli bir estetik duyarlılığın temsilcisi olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Yeni, Poetika, Edip Cansever, Modern Türk Şiiri, Bireysellik

The Second New Movement in Post-1950 Turkish Poetry and the Poetics of Edip Cansever**Abstract**

In this study, the concept of poetics is defined, and the historical development of poetics in Turkish literature is examined. With the transformations in literature starting from the Tanzimat Period (1860–1896), the concept of poetics became more visible and was regarded as a fundamental aesthetic element that determines the relationship between the individual and poetry in literary communities such as Servet-i Fünun (1896–1901), Fecr-i Ati (1909–1912), and the Republican Era (after 1923). The Second New Movement, which emerged in the mid-1950s, created a profound rupture in Turkish poetry in terms of meaning, form, and language. In this study, the poetic understanding of Edip Cansever, one of the leading poets of the period, is discussed and analyzed in terms of how he developed individual sensitivity, a multilayered structure of meaning, and an original style of expression in post-1950 modern Turkish poetry. Cansever's poetic approach is evaluated as a representative of an aesthetic sensibility centered on individuality in modern Turkish poetry.

Keywords: Second New Movement, Poetics, Edip Cansever, Modern Turkish Poetry, Individuality

Copyright and License Statement

All publication and copyright of this article are held by the Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. The article is made available by the journal as open access under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Under this license, the article may be used, reproduced, and shared in any medium for non-commercial purposes, provided that proper scholarly attribution is given; however, the original content may not be altered, transformed, or used to create derivative works. The scientific, legal, and ethical responsibility for the content of the works published in the journal rests entirely with the author(s) of the article; the journal's editors and editorial board cannot be held responsible for this content. All requests concerning commercial reuse, translation, or republication of the article must be directed to the journal's editorial board at akademiktarihvedusunce@gmail.com.

Giriş

Türk edebiyatının modernleşme sürecinde önemli dönüm noktalarından olan İkinci Yeni Hareketi, şiirde anlam, şekil ve dilde gelenekselliği kırmıştır. İkinci Yeni hareketinin özgün şairlerinden biri olan Edip Cansever'in eserlerindeki poetik anlayışı inceleyeceğiz. Konularını şiirlerinde varoluşsal sıkıntı, bireyin iç dünyası ve yaşadığı huzursuzluk, yalnızlık konularını görmekteyiz. Şiirlerinde mana olarak tek bir anlam yoktur. Şiirlerindeki soyutluk ve derin anlamları bireyin iç huzursuzluğu olarak yansıtır. Edip Cansever'in şiirleri, bireysellik, içsel çatışma ve kendisiyle olan ilişkisi, varoluşsal kaygılar ve evrensel temaları işler. Şiirlerinde belirli bir anlam arayışı yerine katmanlı ve yorumlamaya açık bir yapı benimsenmiştir. Şiiri hem dilsel hem de anlamsal olarak okuyucuyu düşünmeye ve hissetmeye iter. Soyut anlatım biçimi ve iç huzursuzluklar, şiiri estetik olarak benzersiz ve eşsiz bir anlatımla incelmemize olanak sağlar.

Poetika Nedir?

Poetika kavramı Yunancada “yaratmak, düzenlemek” anlamlarına gelmektedir. Poetika terimine, Aristo'nun *Poetika* adlı eseri sayesinde haberdar oluruz. Aristo, poetikayı “taklide dayanan sanatsal yaratımın doğasına ilişkin bir kuramsal metin” olarak ele alır. Dram ve trajedi gibi türleri bu bağlamda açıklar (Karaca, 2019). Todorov bir dilbilimcidir. *Poetika'ya Giriş* adlı eserinde poetik incelemeleri şerh ve teori olarak ele alır. Todorov, Aristo'nun *Poetikasını* edebiyat teorisi anlamında ilk kanon olarak kabul etmiştir. Ona göre metinler, şairin şiirini yorumlama biçimi üzerinden çözümlenebilir; poetik metinlerin algoritması bu şekilde anlaşılabilir. Todorov, dilbilimci kimliği nedeniyle konuyu kuramsal yönüyle ele alır (Selçuk, 2004). Hakan Sazyek, poetika kavramının her şair tarafından kişisel olarak ele alındığını ve şiirlerdeki estetik güzelliklerin bir yansıması olduğunu belirtir. Ona göre poetika, şairin kendisini bağladığı, dolayısıyla bireysel düşüncesini yansıttığı bir alandır (Selçuk, 2004). Orhan Okay, poetikayı şiirde içerik, şairin okuyuşu, ritim, müzik ve anlam gibi birçok nitelikte birlikte değerlendirir. Şiirle ilgili her şey poetikanın içinde yer almalıdır. Geçmişten günümüze poetika kavramına pek çok farklı anlam yüklenmiştir (Okay, 2016). Türk edebiyatında poetika farklı dönemlerde çeşitli biçimlerde değerlendirilmiştir. Divan edebiyatında şairlerin teorik yazılarına fazla rağbet edilmemiştir. Divan şairlerinin dibacelerinde (divanların ön sözlerinde), manzumelerde ve tezkirelerde poetik düşüncelere yer verilmiştir; ancak bu bilgiler yüzeyseldir ve günümüz şairlerinin poetikaları kadar kapsamlı değildir. Şemsettin Sami, *Kamus-ı Fransevi*'de “poetika”yı “şiir sanatı, aruz bilimi” olarak tanımlar.

Tanzimat'ın ikinci kuşağından Rezaizade Mahmut Ekrem, “Her güzel şey şiirin konusu olabilir.” diyerek Servet-i Fünun'un temel ilkesini ortaya koymuştur. Ahmet Haşim'in 1921'de yayımladığı “Şiirde Mana” yazısı ve 1926'da *Piyale* kitabının önsözündeki “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” başlıklı yazısı, Türk edebiyatındaki ilk ciddi poetika örneği sayılabilir. Bu metinlerde şiirde anlam, açıklık, kapalılık ve şiirin okurda bıraktığı etkiler üzerinde durulmuştur. Orhan Veli Kanık'ın *Garip* hareketinin önsözünde yer alan yazı, bu hareketin poetikasını oluşturur. Şiir, içerik, dil ve biçim yönleriyle ele alınmış; şairin özgürce, istediği biçimde yazabilmesi gerektiği savunulmuştur. Orhan Veli, geleneksel şiir anlayışını reddederek doğallığın engellenmesine karşı çıkar.

Necip Fazıl Kısakürek ise kendine özgü bir poetika geliştirmiştir. Şiirlerinde mutlak hakikati aramış, tasavvufi anlamlar yüklemiş ve “soyut, saf şiir, sezgi” kavramlarını öne çıkarmıştır. Aynı zamanda şiirlerinde sembolizmin etkileri görülmektedir (Karaca, 2019). Bu yönüyle Necip Fazıl'ın poetik anlayışı, hem metafizik temalarla hem de bireyin iç dünyasındaki çatışmalarla şekillenmiştir. Onun şiirinde anlam, yalnızca dilin yüzeyinde kalmaz; derin bir içsel sorgulama ve varoluşsal arayışın yansıması olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla Kısakürek'in poetikası, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde hem gelenekle bağ kuran hem de modernist duyarlılığa kapı aralayan özgün bir ara durak olarak değerlendirilebilir.

İkinci Yeni Hareketi

İkinci Yeni hareketinin doğuşunu Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası* adlı eserinde, İkinci Yeni'nin başlangıcını belirli bir tarihle başlatmanın doğru olmayacağını söyleyerek açıklar. Dönemi, siyasal ve toplumsal etkilerle birlikte değerlendirmek gerektiğini belirtir. Edebiyat tarihi açısından, Muzaffer Erdost'un 19 Ağustos 1956 tarihli *Son Havadis* gazetesindeki “İkinci Yeni” başlıklı yazısıyla hareketin başladığı kabul edilir.

İkinci Yeni hareketinin en büyük yeniliği dildedir. Şairler, kendilerinden önceki dil anlayışını yıkarak şiirde yeni bir söylem biçimi oluşturmak istemişlerdir. İkinci Yeni şiirleri genellikle soyut, kapalı ve çoğu zaman anlaşılması güç metinlerdir. Bireyselci bir tavır hâkimdir; okurdan uzaklaşılır, ancak zaman zaman toplumsal konulara da yer verilir. Bununla birlikte, İkinci Yeni şairlerinin bir manifesto etrafında birleşmiş bir topluluk olmadıkları unutulmamalıdır. Şairlerin her biri, bu genel özelliklerin bir kısmını kendi eserlerinde farklı biçimlerde yansıtmıştır. Bu yönleriyle, İkinci Yeni bir “beyanname hareketi” olan Fecr-i Ati gibi oluşumlarla karıştırılmamalıdır.

Edip Cansever, şiirle ilgili poetik düşüncelerini *Düşüncenin Şiiri* adlı eserinde dile getirir ve şiiri “farklı biçimler yaratma sanatı” olarak tanımlar. Edip Cansever'in şiirleri genellikle

uzundur; düzyazı türlerinden yararlanıyormuş izlenimi verir. Cansever, kelimelerin aralıklarına büyük önem atfeder; şiirin ses olarak nasıl bittiği de onun için anlamlıdır.

Şair, kendisinden önceki şiir geleneğinden tamamen kopmadığını, hatta bu gelenekten beslendiğini vurgular. Ona göre, geçmişte yıkılan değerler bile bir sonraki kuşağa kaynaklık eder. Edip Cansever’e göre gerçek bir şair, topluma, tarihe ve kültüre hâkim olmalı; şiir geleneklerini iyi bilmelidir. Yerliliğe önem verir; Batı şiirini bütünüyle kopyalamayı reddeder ve şiire kendimizden bir şeyler katmamız gerektiğini savunur.

Cansever, şiirde politik kaygılara yer verilmemesi gerektiğini düşünür. Ona göre şair, siyasal olayları şiirine taşımamalıdır. Şiir yalın olmalıdır; ancak bu yalınlık basitlik değildir. Gerçek bir ustalık, bu yalınlık içinde belirir (Karaca, 2019). Bu anlayış, Cansever’in şiiri ideolojik bir araç olarak değil, estetik ve düşünsel bir alan olarak gördüğünü göstermektedir. Onun poetikasında yalınlık, yüzeysel bir sadeleşmeden çok, anlamın özüne ulaşma çabasıdır. Şair, biçimsel gösteriştten uzak durarak, kelimelerin içsel gücünü ve çağrışım derinliğini ön plana çıkarır. Bu yönüyle Cansever, İkinci Yeni’nin karmaşık imgeler dünyasında bile şiiri bir düşünme biçimi olarak kuran ender şairlerden biri olarak öne çıkar.

İkinci Yeni ve Edip Cansever ile İlgili Çalışmalar

İkinci Yeni’nin Poetikası (Apaydın, 2004) başlıklı yüksek lisans tezinde, İkinci Yeni poetikasına ve bu hareket içindeki şairlerin şiir anlayışlarına kapsamlı biçimde yer verilmiştir.

Edip Cansever’in Şiir Hakkındaki Düşünceleri (Korkmaz, 2011) adlı makalede, şairin şiir yazarken hangi düşünsel temellerden ve poetik görüşlerden yararlandığı ele alınmıştır. *Edip Cansever’in Varoluşçuluk İzleri* (2011) adlı tezde, varoluşçuluk düşüncesinin şairin eserlerine etkisi incelenmiştir. *İkinci Yeni Dışında Bir Şair: Edip Cansever* (2003) başlıklı tezde ise, şairin İkinci Yeni içindeki konumu ve döneminin şiirine nasıl yansıdığı değerlendirilmiştir.

Edip Cansever ve Poetikası

Edip Cansever 1928’de Beyazıt’ta doğmuştur. İstanbul Erkek Lisesi’nden mezun olmuş, ardından Ticaret Okulu’ndan ayrılarak Kapalıçarşı’da antikacılık yapmıştır. İlk şiirlerini *İstanbul* dergisinde yayımlamış, daha sonra farklı dergilerde de yer almıştır. Şiirlerinde Salah Birsnel’in etkisi görülür. İlk şiir kitabını on dokuz yaşında yayımlamıştır. Yaklaşık yirmi şiir kitabı bulunan şair, bazı kitaplarından bahsetmek istememiştir. İlk kitabı *İkindi Üstü*’dür. Ardından *Dirlik Düzenlik* adlı kitabında “Masada Masaymış Ha” şiiri yer alır.

Edip Cansever’in şiirleri iki dönemde ele alınabilir: Garip akımının etkisindeki ilk dönem ve İkinci Yeni etkisindeki ikinci dönem. İlk şiirlerinde Garip şiirinin izleri belirgindir; *İkindi Üstü* ve *Dirlik Düzenlik* kitaplarında yalın bir dil, halk şiirinden gelen biçimler ve folklorik

ögeler görülür (Kolcu, 2010). 1957 tarihli *Yerçekimli Karanfil* kitabında ise bu sadelik yerini daha soyut bir dile bırakır. Şair, bu eserinde bireycilik, yalnızlık ve varoluş temalarını işler. *Yerçekimli Karanfil*'den sonra yayımladığı *Umutsuzlar Parkı* ve *Petrol* kitapları, onun olgunluk dönemini temsil eder; bu eserlerde varoluşçuluğun izleri görülür (Gönül, 2018). Edip Cansever'in poetikasına özgü bazı özellikler şunlardır: *Dirlik Düzenlik* kitabında kent yaşamındaki zorluklar, yoksulların sıkıntıları toplumcu bir gerçekçilikle anlatılır. Şair, şiir ve gerçek ilişkisini farklı biçimlerde ele alır; doğadan beslenen şiirsel gerçeği zihinde dönüştürerek yeniden kurar. Cansever, güzellik konusuna eserlerinde doğrudan değinmez; güzelliğin şiirde önemli olduğunu kabul eder, ancak toplumsal sorunlara da değinilmesi gerektiğini savunur. "Salt güzellik" anlayışına karşı çıkar. Şiirlerinde akıl tamamen dışlanmaz; sağduyu her zaman önemlidir.

Şair, dilin şiirdeki belirleyici gücünü vurgular. Ona göre, nasıl bir ağaç yontulup işlevsel hâle getiriliyorsa, şiir de öylece işlenmelidir. Şiir dili halktan kopmamalı, fakat halkın dilini işleyerek seçkin bir üsluba dönüştürmelidir. Kapalı şiir anlayışı konusunda Cansever, en anlamsız görünen şiirin bile bir anlamı olduğunu savunur. Ona göre şiirin "anlamsız" bulunması şairin değil, okurun yetersizliğindendir. Şiirin açık ya da kapalı oluşu, okurun anlama düzeyiyle ilgilidir. Edip Cansever, okurdan kopuk yeni bir dil icat edilmesine karşı çıkar. Şiirin toplumdan bütünüyle soyutlanamayacağını belirtir. Bireysel konulara eğilse de toplumla bağını korur. İlhan Berk kadar keskin görüşleri yoktur, ancak okurla bağını koparmadan özgün bir anlatım geliştirir. Soyut şiire mesafeli duran şair, somutlamayı tercih eder; soyut şiiri özenti bir yazma biçimi olarak görür. Ona göre şiirde anlatım biçiminden çok, neyin nasıl söylendiği önemlidir; gerektiğinde öykülemekten de yararlanılabilir. Edip Cansever, şiirde düşünceye büyük önem verir. Şiiri "düşünme temeli üzerine kurmak" gerektiğini savunur; düşünceyi meyvenin içindeki öz gibi görür. Ancak duygu da onun için aynı derecede önemlidir. Salt düşünceyle yazılan şiirleri fazla kuramsal bulur; düşünce ve duygunun iç içe olması gerektiğini vurgular.

Şair, imgeye büyük önem verir. *Yerçekimli Karanfil*'deki bazı şiirlerinde kelimelerle resim yapar; "Chagall" adlı şiiri buna örnektir. İlk döneminde sese ve müziğe yeterince önem vermemiştir; ancak sonraki dönemlerinde, şiirde ses dağılımının dengeli olması gerektiğini savunmuştur.

Cansever'e göre Divan edebiyatı yapay ve durağandır; buna karşın halk deyimlerinin şiirde yer alması olumsuz değildir. Halk şiirini derinlemesine bilmemekle birlikte, bu geleneğe yüzeysel bir yakınlık gösterir. Divan şiirine uzak kalmasının nedeni ise dilsel uçurumdur.

Biçim olarak aşırılıklara karşıdır. Yeniliğin yalnızca biçimde değil, düşüncede de olması gerektiğini savunur (Karaca, 2019). Bu yaklaşım, Cansever'in şiiri salt bir biçim deneyi olarak

değil, düşünsel bir üretim alanı olarak gördüğünü ortaya koyar. Ona göre biçim, şiirin anlam dünyasını destekleyen bir araçtır; özden kopuk biçimsel yenilikler şiirin derinliğini zedeler. Bu nedenle Cansever, biçimde yeniliği savunurken bile geleneğin bilinçli bir şekilde dönüştürülmesini önemser. Onun poetikasında biçimsel ölçü, düşüncenin olgunluğuyla paralel ilerler; biçim, düşüncenin görünür hâli olarak anlam kazanır.

Sonuç

İkinci Yeni Hareketi, ortak bir poetika etrafında ya da belirli bir gazete veya dergi çatısı altında birleşerek oluşmuş bir topluluk değildir. Fecr-i Atı, Garip Hareketi ya da Yedi Meşaleciler gibi örgütlü bir biçimde hareket etmemişlerdir. Şairler, birbirlerinden habersiz olarak şiirde bir değişim arayışına girmişlerdir. Dönemin edebiyat eleştirmenleri de bu şairlerin şiirlerindeki yenilikleri fark ederek, onların Türk edebiyatında önemli bir dönüşüm yarattıklarını ifade etmişlerdir.

“İkinci Yeni” adını bile dönemin şairleri kendileri koymamış; bu adlandırma sonradan yapılmıştır. Hareket, kendiliğinden ortaya çıkmış, ortak bir poetikası olmayan bir edebi oluşumdur. İlhan Berk, Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar ve Ece Ayhan gibi şairler, ortak bir poetika kaleme almamış; her biri bireysel şiir anlayışlarını yansıtmıştır. Dolayısıyla İkinci Yeni şairleri arasında da tam bir düşünsel birlikten söz edilemez. Edip Cansever, birçok konuda İlhan Berk’ten farklı düşünse de, zaman zaman benzer estetik noktalarda buluşmuşlardır. Dönemi bütüncül olarak değerlendirdiğimizde, İkinci Yeni’nin Türk şiirinde büyük bir kırılma yarattığı görülmektedir. Dil, anlatım, biçim, anlam ve müzik açısından değerlendirildiğinde, bu hareketin modern şiir poetikalarıyla ne denli yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Edip Cansever, şiirlerinde şiirin özünü bulmaya çalışmıştır. Burada “öz”den kastedilen, şairin yaşadığı hayatı anlamlandırması ve bunu özgün bir biçimde okura yansıtmasıdır. Haliya motifini veren bir desen ustası gibi, şiirini biçim ve içerik uyumuyla işler; soyut ve kapalı yapısına rağmen anlam derinliğiyle okuru etkiler.

Kaynaklar

Apaydın, M. (2004). *İkinci Yeni’nin poetikası* [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. Yök Tez.

Gönül, G. E. (2018). Sevgi, aşk, rakı ve diğerleri: “Yerçekimli Karanfil” çözümlemesinden varoluş sözlüğüne. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1004–1030.

Kara, M. (2007). *Edip Cansever şiirinde dil ve anlatım* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yök Tez.

Karaca, A. (2019). *İkinci Yeni poetika*. Hece Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2010). *Edip Cansever'in poetikası*. Salkımsöğüt Yayınları.

Okay, O. (2016). *Poetika dersleri*. Dergâh Yayınları.

Sazyek, H. (2006). *Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde Garip hareketi*. Akçağ Yayınları.

Selçuk, A. (2004). *İkinci Yeni'nin poetikası* [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. Yök Tez.

Telif ve Lisans Bildirimi

Bu makalenin tüm yayın ve telif hakları *Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*'ne aittir. Makale, dergi tarafından Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli olarak sunulmaktadır (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Bu lisans kapsamında, makale uygun bilimsel atıf yapılması koşuluyla ve yalnızca ticari olmayan amaçlarla her türlü ortamda kullanılabilir, çoğaltılabilir ve paylaşılabılır; ancak orijinal içeriğin değiştirilmesi, dönüştürülmesi veya üzerinde türev eser üretilmesi kesinlikle yasaktır. Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel, hukuki ve etik sorumluluğu tamamen makale yazar(lar)ına aittir; dergi editörleri ve yayın kurulu bu içerik nedeniyle sorumlu tutulamaz. Makalenin ticari yeniden kullanımı, çeviri veya yeniden yayımlanmasına ilişkin tüm talepler, derginin editör kuruluna akademiktarihvedusunce@gmail.com adresi üzerinden iletilmelidir.